

Madhaviya Kalanirya Karika LikhyanTe

माधवीयकालनिर्णयकारिका लिख्यंते

383

3
3

36 Lb

श्रीगणेशायनमः॥वागीशाद्याःसुमनसःसर्वार्थानामुपक्रमे॥यंनत्वाकृतकृत्याःस्युस्तन्मामिगजानमं॥१॥व्याख्यायमाधवाचार्योयमन्याराशरुनथ
 तदनुष्ठानकालस्यनिर्णयंबहुमुद्यतः॥२॥व्यासूबानामिहतनुभूतांजाह्नवीतीर्थमेकंविद्यातीर्थंप्रकृतिविमलंसद्विवेकोदयानां॥सर्वेषांतुप्रथमसुखदंभार
 तीतीर्थमाहुस्तद्वावान्मेविमलमनसोनिर्णयेशक्तिरस्ति॥३॥अर्थोनुक्रम्यतेश्लोकेरश्विलोनिर्णिनाधितः॥तावतेवानुतिष्ठासुनिःसंदेहःप्रवर्ततां॥४॥ततोमी
 मांसुचित्तस्यसमाधानायतत्पुनः॥विवरिष्येयथान्यायंभृतिस्मृतिवक्षोवनात्॥५॥यंचप्रकरणान्यत्रतेषूपोद्घातवत्सरो॥प्रतिपच्छतिथयोक्षत्रादिरि
 तिक्रमः॥६॥उपोद्घातकालसत्वेतस्यनिर्णययोग्यता॥इश्वरानित्यकालात्माचिंतनीयःसकर्मसु॥७॥जन्येकालेदुमुख्यत्वेमुक्तेमेतच्चतुष्टयं॥अद्यायनतुमासा
 श्वपक्षःप्रकरणांतरे॥८॥अष्टःपंचविधश्चांदोव्रतांदोतिलकादिके॥सुजन्मादिब्रतसौरोगोसत्रादिषुसावनः॥९॥त्रयोप्याचार्यसेवादीकज्जंतेनिजेष्ठया॥
 आमुदीयेतुनाक्षत्रोद्धारस्यत्योधिबत्सरः॥१०॥चांद्राणांप्रभवादीनांपंचकेपंचकेयुगे॥संपरीदन्विदित्येतच्छ्रृंष्वर्वास्तवत्सरः॥११॥तिलोयवोवस्त्रधान्ये
 जतंदीयतेत्रेतु॥उग्रकर्मणिशांतेचस्तोयनेदक्षिणोत्तरे॥१२॥वसंताघृतबोद्धेधाचांद्राःसौराश्वचांद्रकाः॥चैत्राद्याअथमीनाद्यामेपाद्यावाविवस्यतः॥१३॥त
 द्वाधानादयस्तद्वत्पणमूर्तिव्रतपूजनं॥मासास्तसावनःसौरश्चांदोनाक्षत्रइत्यभि॥१४॥दर्शतिःपूर्णिमांतोवाचांद्रोसौविप्रवेशयोः॥सौराश्वःसावनस्तयसे
 ज्योतिषिकेपरः॥१५॥माघादिमासभेदेष्टुतिरुदानादयःस्मृताः॥चांद्रोधिमासोसंक्रांतस्सोतर्भवतिचोत्तरे॥१६॥असंक्रांतोवैकवर्षेदोचेत्संसर्पआदिमः॥
 क्षयमासोद्विसंक्रांतःसचांद्रस्तुतिसंज्ञकः॥१७॥त्रयस्याज्याविवाहादोसंसर्पोहस्पतीउभौ॥शुभोश्रौतेतथास्मार्तेमलमासोविच्यते॥१८॥काम्यारंभंतत्स
 माप्तिमलमासेविवर्जयेत्॥आरब्धंमलमासात्माकुरुकुचंदादिकंतुयत्॥१९॥तत्समाप्यंसावनस्यमासस्यानतिलंघनात्॥आरंभश्चसःमासेश्चमध्येस्या
 चेन्मलिम्लुचः॥२०॥प्रवृत्तमखिलंकास्यंतदनुष्ठेयमेवतु॥कारीयादितुयत्कास्यंतस्यारंभसमापने॥२१॥कार्येकाहविलंबस्यप्रतीक्षायाअसंभवात्॥अन
 न्यगतिकेनित्यमग्निहोत्रादिनत्यजेत्॥२२॥गत्यंतरमुतनित्यसोमयागादिवर्जयेत्॥उरगतिग्रहणस्नानंजातेष्टिर्गतिसंयुता॥२३॥इयंनैमित्तिकंतस्यव्यवस्था

रास्यादृष्टिसाम्ययोः॥४९॥वृद्धिसाम्यक्षयाग्रत्यातिथिगानोर्ध्वगाइह॥द्वितीयाद्यास्तपर्वतास्तर्क्यप्रकरणोदिताः॥५०॥सचारणीयःसामान्यस्तिथिबुधप्रतिपन्नयः॥कुचि
 क्वचिद्विशेषोस्ति सोयमत्राभिधीयते॥५१॥पूर्वधुरसतीप्राप्तःपरधुस्त्रिमुहूर्तगा॥साद्वितीयापराप्राप्त्यापूर्वविधाततोपरा॥५२॥रंभातृतीयापूर्वस्यादुत्तरास्याद्वीतरे॥
 परेदिनास्तिचेत्पूर्वविधाप्यस्तत्रातरे॥५३॥मुहूर्तमात्रसत्वेपिदिनेगौरीव्रतंपरे॥शुभाधिकायामप्येवंगणयोगप्रशंसनात्॥५४॥चतुर्थीतुपरोक्षोपयोगणनाथव्रतस्य
 त॥मध्याह्न्यापिनीपृथ्यातद्वन्नागचतुर्थ्यपि॥५५॥परेधुरेवमध्याह्न्यात्तोविघ्नस्यसोत्तरा॥अन्यथापूर्वविधेयमातृयोगप्रशस्तित॥५६॥पूर्वधुरेवतद्व्याप्तौपूर्वस
 र्वत्रियातिथिः॥नोचेत्सर्वस्यपंचम्यायोगात्संतं प्रशस्यते॥५७॥गोमीःशुभजमाप्यस्तनागविधावतिथिभ्यते॥सर्वत्रपंचमीपूर्वग्राह्यास्तद्व्रतपरा॥५८॥नागविधा
 स्तद्व्रतसाविध्याव्रतांतरे॥उत्तरस्याअलाभंतुनागविधापिगृह्यतां॥५९॥विनाद्वादशनाडीभिर्नागवेधोनेरोपकृत॥सप्तमीपूर्वविधेरवव्रतेषुनिखिलेष्वपि॥६०॥अ
 लाभिपूर्वविधायाःपरविधापिगृह्यतां॥व्रतमात्रेष्टमीकृष्णापूर्वशुक्लाष्टमीपरा॥६१॥इराष्टमीतुशुक्लापिपूर्वविधाविवीयते॥पक्षद्वयेषुत्तरेवविशिशक्तिमहोत्सवे॥६२॥
 ज्येष्ठशयोगेपूर्वग्रह्याज्येष्ठाव्रतेतिथिः॥मध्याह्नाहर्ध्वमृक्षयेत्परेद्युःसाप्रशस्यते॥६३॥ज्येष्ठशमानुवाराभ्यामुक्ताष्टम्यतिदुर्लभा॥जयंत्याख्यव्रतंमिन्नैकृष्णाजन्माष्टमी
 व्रतात्॥६४॥शुभाचसप्तमीविधेयेकजन्माष्टमीव्रते॥द्विधा॥सप्तमीचेनिशीयात्राविधाशुभान्यथाभवेत्॥६५॥शुभायांनस्ति संदेहाविधाचत्रिविधेयते॥निशीथयोगः
 पूर्वधुरुत्तरोद्युर्द्वयोरुत॥६६॥पूर्ववप्रथमेपक्षेपरेयोत्तरपक्षयोः॥अष्टमीरोहिणीयुक्ताजयतीसाचतुर्विधा॥६७॥शुभाशुभाधिकेत्येवंविधानिधाधिकेचतिच॥शुभा
 यामपि विधायांनसंभाव्योत्तरातिथिः॥६८॥शुभाधिकायांयोगश्चेदेकस्मिन्वाहनिद्वये॥नेकयोगेस्ति संदेहोद्वियोगेप्रथमंदिनं॥६९॥सदानिशीथेपश्चाद्वैद्युत्तमोमध्य
 मोधमः॥योगस्त्रिधापिपूर्वधुसंपूर्णत्वाद्द्वयोपणं॥७०॥विधाधिकायामप्येकदिनेयोगिसंगृह्यतां॥द्वयोयोगिस्त्रिधाभिन्नोनिशीथेद्विभेदतः॥७१॥तद्द्विदिनेएकस्मि
 न्मयोर्नामयोरिति॥एकस्मिन्नेवदिनेस्यात्यस्योरत्ययोःपरं॥७२॥बुधेसोमेजयतीचेद्वारेसातिकलप्रदा॥तिथ्युक्षयोर्द्वयोरेत्येतत्तमंवारणंस्मृतं॥७३॥एतस्यांतमध्य
 मस्यादुत्सवांतंयमंस्मृतं॥यस्मिन्वर्षजयंत्याख्यायोगोजन्माष्टमीतदा॥७४॥अंतमृताजयंत्यास्यादक्षयोगप्रशस्तितः॥नवमीपूर्वविधेयपक्षयोरुभयोरपि॥७५॥

कृष्णापूर्वोत्तराविधादशमेवव्यवस्थिता॥जयंतीव्रतवन्नि संकाम्यं चैकादशीव्रतं॥७६॥अरुणोदयवेधोत्रवेधःसूर्योदयेतथा॥उक्तोद्वादशमीविधोवैष्णवःस्मार्तयोः
 कमात्॥७७॥कलाकाद्यादिवेषोपिग्राह्योत्रत्रिमुहूर्तवत्॥वैखानशाधामोक्तदीप्ताप्राप्तोहिवेष्णवः॥७८॥विधात्यात्यावेष्णवेनशुभाप्याधिकसंभवे॥एकादशीद्वा
 दशीवाधिकाचेत्यज्यतांदिनं॥७९॥पूर्वग्राह्यंत्तत्तरस्याद्विद्वेष्यावनिर्णयः॥एकादशीद्वादशीचेत्युभयवर्धतेयदा॥८०॥तदापूर्वदिनेत्याज्यंस्मार्तैर्ग्राह्यं परंदिनं॥एका
 दशीमात्रवधोर्गृह्यत्योर्व्यवस्थितिः॥८१॥उपोप्यागृहिभिःपूर्वपतिभिस्तुत्तरातिथिभिः॥द्वादशीमात्रवधोतुशुभाविधेर्व्यवस्थिते॥८२॥शुभापूर्वोत्तराविधास्मार्तनिर्ण
 यर्द्विद्वेषः॥उपवासव्रतादभ्युत्तेसार्धमुहूर्तके॥८३॥सप्तमिर्दशमीविधामेतांमेकादशीत्यजेत॥द्वादपूर्वविधेयनिखिलेषुव्रतेष्वपि॥८४॥शुक्लत्रयोदशीपूर्वापरकृष्णा
 त्रयोदशी॥अनासिसापिपूर्वविधोर्नागवयोदशी॥८५॥माशुक्लागृह्यतेपूर्वागृह्यतांसापराह्णिकी॥चतुर्दश्युत्तराशुक्लापूर्वाकृष्णचतुर्दशी॥८६॥उदयहिसुहूर्तापि
 ग्राह्यान्तव्रतेतिथिः॥शुक्लरात्रियुक्तास्याचैत्रश्रावमासयोः॥८७॥शुक्लासर्वापिपूर्वविधेयदिस्यादापराह्णिकी॥प्रदोषवानिशीथेवाद्योर्वायास्ति सामवेत्॥८८॥
 शिवरात्रिव्रतेतत्रहयोत्सताप्रशस्यते॥८९॥तदभावेनिशीथेकव्याप्तापिपरिगृह्यतां॥९०॥तस्याश्वासंभवेग्राह्याप्रदोषव्यापिनीतिथिः॥तिथ्यंतवारणंयामंत्रयद
 नीकृत्तमापते॥९१॥अन्यथावारणंप्रातरन्यतिथ्युपवासवत्॥पूर्वविधेयसावित्रीव्रतेपंचदशीतिथिः॥९२॥नाड्योद्वादशभूतस्यस्युत्तरेवपरंदिनं॥व्रतांतराणि
 सर्वाणिपरेहमेवसुर्वदा॥९३॥आक्षेपराह्णिकालीनोदर्शोभाविभूकवन्मत्तः॥दिनद्वयेप्येकदेशवृत्तोग्राहोमहत्त्वतः॥९४॥तुल्यत्वंचेदेकदेशेभयपूर्वनियतोत्तरः॥
 कृत्तव्यापोद्गोरकौरुत्तरस्थितिर्द्विहितः॥स॥९५॥साग्न्यनग्निव्यनस्त्रास्यान्नस्याचैदपराह्णिकोः॥९६॥पर्वप्रतिपदाःसंधिर्मध्याह्नेवाततपुरा॥अन्वा
 धानेपूर्वदिनेयागःसंधिदिनेसवेत्॥९७॥उर्ध्वमध्याह्नतःसंधावन्वाधानेहितदिने॥द्विपरदिनेकुर्यादन्वोवाजसनेयिनः॥९८॥यस्तुराजसनेयी
 स्यात्तस्यसंधिदिनापुरा॥नकोप्यन्वाहितिःकिंतुसदासंधिदिनेहिता॥९९॥संधिश्चेत्संगवाहूर्ध्वप्राक्केदावर्तनाद्रवेः॥सापोर्णमासीविजेयास
 यःकालविधोतिथिः॥१००॥वृष्टिःप्रतिपदोयास्ति तदर्थं पर्वणिद्विषेत्॥क्षयस्यार्धेतथास्ति स्वा संधिनिर्णयतोसदा॥१००॥वोधायनमतेद्वी

आखं चेद्विद्विष्यते ॥ द्वितीयात्रिसुहृत्तयेति पद्यापराहिकी ॥ १०१ ॥ अन्वाधानं चतुर्दश्यां दर्शं स्वल्पेपि वर्तयेत् ॥ दर्शश्चाष्टमं तदा कार्यमिति बोधायनोदितं ॥ १०२ ॥
 रक्षादि विकृतिः सर्वापर्वण्येवेति निर्णयः ॥ पंचमेतु प्रकरणे पूर्वार्धे भादि निर्णयः ॥ उत्तरार्धे कालसेवा कर्मभेदो देवानं ॥ यस्मिन् नस्तमियाद्वा नुस्तन्नस्तत्रमुपोष
 जे ॥ १०४ ॥ मुख्यं तस्यासंभवे तु गृहीतव्यं निशीथयुक् ॥ उपवासं यद्वसं स्यात्तद्धिनं ते कर्मकृतयोः ॥ १०५ ॥ उदये त्रिमुहूर्तस्थं न सन्नं व्रतदानयोः ॥ दिनद्वयं तथा त्वेत्पूर्वस्या
 हलवत्ततः ॥ १०६ ॥ श्रवणं तत्तरं ग्राह्यमुपाकरणकर्मणि ॥ पितृयुतिषि वत्सर्वानि सत्रस्य विनिर्णयः ॥ १०७ ॥ पूर्वस्यादुपवासो दावुत्तरा व्रतदानयोः ॥ योगश्चाधु
 कर्मकालव्याप्तस्तपरिगृह्यते ॥ १०८ ॥ करणं यदि नेतु ग्राह्यं रात्रौ यदा तदा ॥ दिनद्वयं कर्मकालाभ्यामुपवासः प्रसिध्यति ॥ १०९ ॥ वारेषु संशयात्तावाद्गृहीत
 व्यं यथा स्थितं ॥ प्रासन्ननाड्युः संक्रांतेः पुण्याः स्नानादिकर्मसु ॥ ११० ॥ चरेषु कर्कटे पूर्वमकरे विंशतिः परा ॥ वर्तमाने तु लामेवेनाड्युस्तदभयतो दशा ॥ १११ ॥
 दृषभादोच्छिरे पुण्याः प्राक्पश्चादपि षोडशा ॥ मिथुनादो द्विस्वप्नावेत्तराः षष्ठिनाडिकाः ॥ ११२ ॥ अहः संक्रमणं रात्रौ वृत्तानि विधेयतः ॥ उत्तरीकालो
 व्यवस्थाप्यो न हलात्पूर्वपश्चिमो ॥ ११३ ॥ रात्रौ संक्रमणं ज्ञानोर्दिनाथं स्नानदानयोः ॥ अर्धरात्रादधस्तात्स्मिन्मध्याह्नस्यापरिक्रिया ॥ ११४ ॥ उर्ध्वं संक्रम
 णे बोधं मुदयात्प्रहरद्वयं ॥ पूर्णं चेदधरात्रे तु यदा संक्रमते रविः ॥ ११५ ॥ प्राहर्दिनद्वयं पुण्यमुत्कामकरकर्म ॥ कर्कटे मकरे रात्रौ वप्याचारदनुष्ठि
 तिः ॥ ११६ ॥ पूर्णिमा प्रतिपत्तंधोराहुः संपूर्णमंडलं ॥ ग्रसते चंद्रमर्कचंद्रौ प्रतिपदंतरे ॥ ११७ ॥ ग्रस्यमाने सवेत्स्नानं ग्रस्ते होमो विधीयते ॥ मुख्यमाने
 भवेदानं मुक्ते स्नानं पुनर्भवेत् ॥ ११८ ॥ सूर्यग्रहे तु नाश्रियात्पूर्वयामचतुष्टयं ॥ चंद्रग्रहे तु यामास्त्रीत्वाल्लक्ष्म्यातुरे विना ॥ ११९ ॥ अपराह्णेन मध्या
 ह्ने मध्याह्ने न तु संगवे ॥ भुंजीत संगवे चेत्यान्तर्पूर्वमुजिमाचरेत् ॥ १२० ॥ ग्रस्तादये विधौः पूर्वनाहर्भोजनमाचरेत् ॥ ग्रस्तावेवास्तमानं तुरवीं प्रा
 ष्णते यदि ॥ १२१ ॥ तयोः परे द्युरुदये स्नाताभ्यवहरेन्नरः ॥ ईदृशं नियमं न्यायेव विरीतुमिहोद्यमः ॥ १२२ ॥ तमेव निर्णयं शास्त्रन्यायाभ्यां कर्तुमुद्यतः ॥
 माधवकृतः कालनिर्णयसंग्रहः ॥ ११७ ॥ ॥ ॥ परिधावीदक्षिणाध्वर्षत्तश्चोत्तमूर्धनि ॥ लिखितं कृष्णबाणशेखरगोपालपानुभिः ॥ ११८ ॥ शिवमस्तु ॥

३४३

नित्यवन्मता ॥ शुद्धमासमृतानां स्पन्मलिने प्रथमादिकं ॥ २४ ॥ मलमासे मृतानां तु मले स्यादादिकं तं ॥ देवे मुख्यः शुक्लपक्षः कृष्णपितृये विशिष्यते ॥ २५ ॥ तृतीये तु
 प्रकरणे वर्जिता प्रतिपत्तिभिः ॥ प्रतिपन्नामविज्ञेया चंदस्य प्रथमा कला ॥ २६ ॥ शुक्लपक्षे विशेषं दं कृष्णपक्षे विनिःसरत् ॥ शुद्धाविधातिथिः शुद्धाहीनातिथ्याभ्यामहनि ॥
 ॥ २७ ॥ उदये पूर्वातिथ्या विध्यते त्रिमुहूर्तकैः ॥ सायंतुत्तरयातद्वन्मृनातु न विध्यते ॥ २८ ॥ वेध्यापित्रिमुहूर्तं वनमृनावेधमर्हति ॥ शुद्धायां नास्ति संदेहो देवे पित्रे च कर्मणि ॥
 ॥ २९ ॥ उपवासश्चैकभक्तं न केवायाचितं व्रतं ॥ ज्ञानं च पद्धिं च देवं क्रमादत्र विविच्यते ॥ ३० ॥ एकोद्विंशं पार्वणं च पितृये द्विविधमप्यते ॥ शुक्लपक्षे दशविधा कृष्णपक्षे द्वितीय
 या ॥ ३१ ॥ उपोष्या प्रतिपत्तुर्मुख्या स्यादापराहिकी ॥ तदभावे तु सामाह्न्या विनीपरिगृह्यतां ॥ ३२ ॥ प्रातः संग्रामभ्याङ्गापराह्णः सायमित्यसौ ॥ तत्राहुः पंचभाभागो
 मुख्यो द्विष्यादिभागतः ॥ ३३ ॥ अभावे पि प्रतिपदः संकलनः प्रातरिष्यते ॥ तिथिस्त्रियामतोर्वाक्रे तिथ्यं ते पारणं भवेत् ॥ ३४ ॥ वन्मृसं च पूर्वघूरुपवासवदाचरेत् ॥ मु
 ख्यतिथ्यंतराये तु तिथिशेषोपि गृह्यतां ॥ ३५ ॥ शुद्धाधिकतुरुष्णापि पूर्वासं वृत्तिसंभवात् ॥ गृहीतव्या वैकभक्ते मध्याह्न्या विनीतिथिः ॥ ३६ ॥ परे घूरुवपूर्वघूरुवया
 सिर्दिन द्वये ॥ नोभयत्रोभयत्रांशे साम्यं वैषम्यमित्यपि ॥ ३७ ॥ षट्पक्षास्ते पुनर्वाक्रे स्यात्तौ सेवहृत् ॥ ३८ ॥ दिनद्वयं पितृया साव्यासौ वैकदेशतः ॥ ३९ ॥ समयासौ
 च पूर्ववैषम्ये त्वधिके स्यात् ॥ अस्यांगस्यैकभक्तस्य कालस्त्वंग्यनुसारतः ॥ ४० ॥ उपायसत्रतिनिधेस्तिथिः स्यादुपवासवत् ॥ प्रदोषव्यापिनी न केतिथिर्व्यतिदिन
 द्वये ॥ ४१ ॥ अयातिर्विधांशेन व्याप्तिः स्यात्सर्वथा ॥ सोरनके तु सामाह्न्या विनीच प्रदोषगा ॥ ४२ ॥ अयाचिते तु तिथयः स्वीकार्या उपवासवत् ॥ सोदयत्रि
 मुहूर्तायां कुर्यादानं व्रतानि च ॥ ४३ ॥ उभयत्र तथा त्वेत्पूर्वघूरुस्तदनुष्ठितिः ॥ परत्रैव तथा त्वेत्पूर्वघूरुत्यातिथिस्तथा ॥ ४४ ॥ तिथिः साम्ये च वैधौ च गृह्यतांतिरुत्तरा
 अस्पृशे चैकदेशस्य सौ पूर्ववैगृह्यतां ॥ ४५ ॥ एकोद्विंशं मध्याह्न्यमुत्कालादेकभक्तवत् ॥ एकदेशसमयासौ क्षये पूर्वान्यथोत्तरे ॥ ४६ ॥ कुतपाद्यपराह्णं तस्यासि
 राद्विकरुत्तमा ॥ तदभावे पराह्णस्य व्यापिका गृह्यतांतिथिः ॥ ४७ ॥ क्षयपूर्वोत्तरावृद्धौ व्याप्तिश्चैव पराह्णयोः ॥ जग्रात्यतिथिगो वृद्धिश्चैव त्वेत्पूर्वोत्तरा
 साम्ये त्वेत्पूर्वोत्तरावृद्धौ व्याप्तिश्चैव पराह्णयोः ॥ ४८ ॥ वैषम्येणैकदेशस्य सौ ग्राह्या महत्वेतः ॥ साम्येन चैव त्वेत्पूर्वोत्तरा